

LEGENDA

Z latinského překladu znamená: To, co má být čteno. Je to základní hagiografický (řecky hagios = svatý, grafó = píši) útvar. Do středověku patří k nejčastějším a nejrozšířenějším literárním projevům. Svým vznikem se hlásí do 9. – 14. století. Nejdříve byly tradovány ústně, později byly psány a k jejich zachycování se používala staroslověnština, latina a čeština.

Je to epický literární druh, pojednávající o životě (vita), smrti (passio), umučení a zázracích určitého světce či mučedníka, případně jeho ostatků, nebo svatého předmětu. Vyskytují se v nich zázraky (miracula) osoby, o které se soudilo, že se za své skutky dostala jistě do nebe, nebo další postavy křesťanské historie. Zvláštní část legendy tvoří tzv. translatio, přenesení ostatků. Mohou být také veršované. Vždy se ale jedná o vymyšlený, nepravdivý příběh. Postupně však docházelo k vytvoření obecných motivů, které pak byly předávány z jednoho světce na druhého, a život konkrétního světce tak byl mnohdy do velké míry zastřen. Jejich účel nebyl historický, nýbrž byly určeny k náboženskému povznesení a morálnímu poučení čtenářů a posluchačů.

Středověká legenda je nejnápadnějším projevem vazby literatury na křesťanský základ života a kultury dané doby. Do vrcholného středověku jsou vesměs sepisovány latinsky. Postupem času do nich stále více proniká lidový prvek a legendy se proměňují ve vyprávění o předivných ctnostech a neuvěřitelných zázracích.

Křesťanská legenda má své počátky v novozákonních evangeliích. Podobu legendy mají i Skutky apoštolů, nicméně jejich charakter určily až tzv. Pseudoklementina vyprávějící o skutcích apoštola Petra.

LEGENDY V ČESKÝCH ZEMÍCH

1) Cyrilometodějské legendy = moravsko-panonské legendy – dokládají působení Konstantina a Metoděje na Velké Moravě, soužití staroslověnské a latinské literatury a doklad velkomoravské kultury vůbec.

- Život Konstantinův a Život Metodějův -> cílem byla obhajoba staroslovenštiny, sepsány jejich žáky. Legendy představují postavy a dílo slovanských věrozvěstů, vznik na sklonku 9. století, záhy po smrti obou světců.

- Legenda Italská
- Legenda Moravská
- Beatus Cyrillus
- Diffunde sole

2) Svatováclavské a svatoludmilské legendy – největší skupina hagiografických památek českého středověku. Díky své kvantitě je václavská hagiografie pozoruhodná několika vnitřně literárními rysy – některé legendy jsou silně rétorizované, jiné se vyznačují prostou, až primitivní mluvou, dále odlišnými průniky s jinými literárními žánry a proměnou hlavního hrdiny v průběhu doby s vývojem církve a společnosti.

- Hagiografie sv. Václava – obsahuje 12 verzí jeho legendy, 9 je v latině a 3 ve staroslověnštině

- Crescente Fide Christiana (Šíření víry křesťanské) – společně se staroslověnskou legendou je nejstarší (není jasné, která z nich vznikla dříve), výrazně obsáhlejší. Vychází z ní veškeré václavské legendy. Máme ji ve dvou verzích, tzv. české a bavorské, obě čerpají z nedochované předlohy.

- Kristiánova legenda – Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily (Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmile ave eius), sepsána latinsky, sporná je doba vzniku (pravděpodobně 10. století) i samotný autor. Latinský text objevil Jan Tanner roku 1659 v Praze a Bohuslav Balbín roku 1664 v Třeboni.

- Život svatého Václava – staroslověnsky, datuje se do doby po zavraždění knížete

Václava (polovina 10. století). Nejstarší plně dochovaná, vznik na území Čech. Pravděpodobně zaznamenaná očitým svědkem boleslavské bratrovraždy.

- Legenda Gumpoldova – Gumpold, biskup v italské Mantově, napsal dílo na přání císaře Otty II.
 - Laurentia z Montecassina (Legenda Vavřincova)
 - Ludmilská legenda Fuit in provincia Bohemorum – základní a výchozí legenda pro legendy o sv. Ludmile. Někdy nese jméno Legenda Meckenova podle svého prvního vydavatele.
 - Licet plura
 - Oportet nos frates
 - Oriente iam sole I, II
 - Ut annuncietur I, II
 - Factum est
 - Drobnější legendistické útvary – Beatus Cyrillus, Subtrahente, Recordatus
- 3) Vojtěšské legendy - obsahují širší evropštější rozhled. Jsou o osudu a myšlenkovém konfliktu prvního pražského biskupa. Vzhledem k jeho orientaci na Řím jsou psány výhradně latinsky
- Legenda Canapariova
 - Bruno z Querfurtu, Život sv. Vojtěcha
 - Verše o umučení svatého Vojtěcha
 - Utrpení svatého mučedníka Vojtěcha
 - O svatém Vojtěchovi, biskupu pražském
- 4) Prokopské legendy – objevují se v nich lidové prvky a obracejí se k prostému člověku
- Vita minor (Život menší)
 - Vita antiqua (Život starobylý)
- 5) Další legendy
- Život svaté Kateřiny – veršovaná, z 2. poloviny 14. století. Vyobrazuje lásku krásné, urozené a vzdělané Kateřiny ke Kristu.

KRISTIÁNOVA LEGENDA

Dříve Křišťanova. Patří k nejvýznamnějším, ale také nejspornějším památkám české literatury. Její autor, mnich Kristián z rodu Slavníkovců, ji připisuje ve svém prologu svému synovci, druhému biskupu pražskému Vojtěchovi. To znamená, že psal svou legendu v posledním desetiletí 10. století a že je to tedy nejstarší historické dílo českého autora (psané ovšem latinsky). Toto její rané datování budilo nejednou pochybnost a vedlo k dlouhodobým diskusím, jichž se zúčastnilo mnoho historiků a slavistů zastávajících až protichůdná stanoviska. První vydavatel Kristiánovy legendy byl Bohuslav Balbín (1677), který tuto legendu vysoko hodnotil, pokládal ji za památku z doby sv. Vojtěcha. František Dobrovský naopak pokládal za nejstarší dochovanou václavskou legendu Gumpoldovu legendu. Legendu Kristiánovu pak prohlásil za bezcennou pozdní kompilaci z počátku 14. století. S Dobrovským souhlasil i Josef Emler, který roku 1873 vydal I. díl Pramenů dějin českých /FRB/, který obsahuje veškeré množství legend o českých světcích, staroslověnských i latinských. První otištěnou legendou byla Gumpoldova legenda a Kristiánova legenda se objevila až na konci václavských legend. Další kdo se zabýval studii sv. Václava, byl Josef Pekař, který dospěl k názoru, že nejstarší zachovanou legendou o sv. Václavovi je tzv. bavorská verze legendy Crescente fide Christiana, kterou Gumpold pouze přestylizoval a rétoricky rozvedl. Pekařův rozbor ukázal, že Kristián své prameny stylisticky upravoval, kombinoval a doplňoval. Kristiánovská diskuse propukla i po Pekařově smrti, rozpoutal ji Václav Chaloupecký, ale jeho názory byly odmítnuty. Nejnověji však převládá teorie

zastávaná i Jaroslavem Ludvíkovským o době vzniku díla v roce 992, případně někdy v průběhu období 1039 – 1350.

Dvojlegenda václavskoludmilská je nepřesná a neúplná. V prologu se autor obrací ke svatému Vojtěchovi. Po prologu se vypravuje v první kapitole o pokřtění Velké Moravy Řekem Cyrilem, o jeho obraně slovanské bohoslužby před papežem v Římě a o působení arcibiskupa Metoděje na dvoře Svatoplukově, v kapitole druhé, pak o křtu knížete Bořivoje a jeho družiny Metodějem, o založení prvního křesťanského kostela v Čechách na Levém Hradci, o vzpouře pohanských Čechů proti knížeti Bořivojovi a o založení kostela P. Marie na hradě v Praze po jeho návratu. Teprve v dalších kapitolách se mluví o sv. Ludmile a sv. Václavu, o jejich zásluhách, smrtích a přenesení jejich těl.

Odkazy na legendy:

<http://147.231.53.91/src/> -> Fontes rerum bohemicarum (= Prameny dějin českých) -> FRB I.
-> některé zmiňované legendy

<http://147.231.53.91/src/> -> VARIA -> Slovanská legenda o sv. Václavu a Sborník staroslovanských literárních památek (o sv. Václavu a sv. Ludmile)

Použitá literatura

Kutnar, F. : Dějepisectví staršího středověku. Počátky dějepisectví v českých zemích – Kosmas a jeho pokračovatelé. In: Kutnar, F. – Marek, J. (edd.): Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. Století. Praha 1997, s. 13 – 18.

Nechutová, J.: Česko-latinská literatura středověku do r. 1300. Příbram 2000.

Králík, O.: Nejstarší rodokmen české literatury. Praha 1971.

Legenda. Dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Legenda> (Stahováno: Březen 2012).

Prameny

Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily. Ed.:J. Ludvíkovský, Praha 1978.